

«Med tvang skal vondt fordrives»

Metoderapport til SKUP for Brennpunkt 04.03.14 med tilhørende nett- og nyhetssaker

Brennpunkt avslørte i mars 2014 at den private barnevernsinstitusjonen Motivasjonskollektivet på Eidsvoll i flere år hadde brukt ulovlig tvang og krenkende metoder overfor hundrevis av vanskeligstilte barn. Institusjonen hadde i årevis vært i myndighetenes søkelys, men hadde gang på gang fått fortsette driften mot løfte om endringer og forbedringer. Saken vakte stor oppsikt i fagmiljøer og ble tatt opp i Stortinget. En stor gruppe tidligere beboere har etter programmet slått seg sammen for å få oppreisning for sine opplevelser. Fem måneder etter Brennpunkts avsløring fikk institusjonen pålegg av fylkesmannen om å legge ned sin akuttavdeling. I november 2014 ble driften innstilt. En klage over nedleggelsesvedtaket fra institusjonen til Statens helsetilsyn er per januar 2015 ikke ferdig behandlet.

Journalister:

Snorre Tønset

Harald Eraker

Anne Linn Kumano-Ensby

Vaktsjef:

Lilla Sølhusvik

Redaktør:

Odd Isungset

Innholdsfortegnelse:

1.	Sammendrag.....	S.3
2.	Liste over samlet publisering	S.6
3.	Når og hvordan kom arbeidet i gang?.....	S.7
4.	Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?	S.9
5.	Organisering av arbeidet.....	S.11
6.	Metodebruk, kildebruk, og problemer underveis	S.12
	a. Slik fikk vi tak i ungdommene	
	b. Silje historie	
	c. Slik fikk vi tak i tilsynsrapportene	
	d. Lovverket	
	e. Hvordan fikk vi institusjonen i tale	
	f. MK på 90-tallet	
	g. MK i 2008	
	h. Hvordan var det nå?	
	i. Slusa	
	j. Den hemmelige framdriftsplanen	
	k. Rorschachtesten	
7.	Hva er genuint nytt i saken?	..S.22
8.	Vedlegg	

1. Sammendrag

Brennpunktprogrammet «Med tvang skal vond fordrives» og tilhørende nettsaker handler om den private barnevernsinstitusjonen Motivasjonskollektivet på Eidsvold, som siden 1989 gjentatte ganger har vært i søkelyset for omstridte metoder overfor barn og unge med rus- og atferdsproblemer.

I 1997 truet Fylkesmannen med å legge ned institusjonen fordi ledelsen ved stedet ikke fulgte loven. Blant annet ble det brukt militær disiplin, straff for bagatellmessige regelbrudd, ydmykelse og ulovlig kontroll av brev og telefonbruk ved Motivasjonskollektivet – MK.

Etter flere pålegg fra tilsynsmyndighetene om endringer, lovet institusjonen bot og bedring og fikk lov til å fortsette virksomheten. En rekke tidligere beboere ble i 2011 tilkjent rettsferdsvederlag fra Statens sivilrettsforvaltning for sine opplevelser på MK på 90-tallet.

Våren 2013 mottok Brennpunktredaksjonen et brev fra Silje Mack Løvdal, som da var 22 år gammel. Hun hadde vært ved Motivasjonskollektivet i 2008 på grunn av rus-, atferds- og psykiske problemer. MK var en korttidsinstitusjon for akutt utredning av barnevernsbarn med formål å finne en varig god løsning for omsorg, utdanning og behandling. Silje ble værende der i sju måneder og fikk aldri tilbud om en permanent løsning. Til slutt krevde foreldrene at hun måtte «slippes fri» og flyttes til en annen institusjon.

Hun fortalte om utstrakt bruk av tvang og nedverdiggende disiplin- og straffemetoder som hadde påført henne varige psykiske skader. Silje ønsket å stå fram med sin historie for å fortelle at Motivasjonskollektivet fortsatt drev med uakseptable metoder, på kant med lovverket, og at tilsynsmyndighetene ikke gjorde nok for å stanse dette. Tvangsbruken skulle blant annet omfatte utstrakt bruk av isolat, kollektive avstraffelser, sterkt innskrenket bevegelsesfrihet og nedverdiggelse. Silje kalte Motivasjonskollektivet «nåtidens Bastøy» noe som naturlig nok vakte vår interesse.

Brennpunkt startet et omfattende gravearbeid som rettet seg mot mange fronter:

- Få verifisert Siljes historie gjennom familien og gjennom barnevernsdokumentene hennes.

- Finne andre ungdommer som hadde vært på Motivasjonskollektivet som kunne fortelle om sine opplevelser. Et svært utfordrende arbeid fordi alle opplysninger om barnevernsbarn i utgangspunktet er unntatt offentlighet.
- Arkivsøk i TV, Radio og presse for å finne ut av institusjonens forhistorie
- Skaffe til veie tilsynsrapporter og varsler om pålegg fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus fra nyere tid.
- Finne nåværende og tidligere ansatte ved Motivasjonskollektivet for å finne ut hvordan de arbeidet der før og nå.
- Skaffe oss oversikt over lovverk og forskning på området «Bruk av tvang» i barnevernet – hva var tillatt og hva var ikke tillatt.

Før publisering satt vi på følgende researchmateriale:

- Gjennomgang av nesten 4000 sider barnevernsmapper fra tidligere beboere på institusjonen
- Gjennomgang av mange hundre sider inspeksjonsrapporter og pålegg – hvorav ett ferskt og meget sentralt pålegg som ble forsøkt unntatt offentlighet. Dette fikk vi innsyn i gjennom klage til Helsetilsynet.
- Gjennomgang av flere forskningsrapporter som omhandler effekten av tvangsbruk mot barnevernsbarn.
- Gjennomgang av forskningsprosjekt om tvangsbruk ved Motivasjonskollektivet utarbeidet i 1997 på oppdrag fra helsemyndighetene.
- Samtaler med minst 12 barnevernsbarn som hadde vært på institusjonen fra 90-tallet og fram til vinteren 2014.
- Dybdeintervju med 7 tidligere beboere på Motivasjonskollektivet
- Kildesamtaler med tidligere ansatte på Motivasjonskollektivet
- To lange kildesamtaler og ett langt intervju med daglig leder ved motivasjonskollektivet.
- Kildesamtaler med tilsynsmyndigheter og barnevern.
- Kildesamtaler med en rekke psykiatere, psykologer og jurister.
- Dybdeintervjuer med to forskere om bruk av tvangsmetoder i barnevernsinstitusjoner.
- Lengre intervju med fylkesmann Valgerd Svarstad Haugland.

Da programmet og nettsakene ble publisert 4. mars 2014 skapte det svært sterke reaksjoner.

Vi hadde dokumentert følgende:

- **At institusjonen brukte lovstridig, rutinemessig isolat overfor alle ungdommene som kom dit.**
- **At ungdom ble utsatt for trusler om plassering på isolat.**
- **At ungdom ble underlagt ulovlige begrensninger i bevegelsesfriheten.**
- **At mobiltelefoner rutinemessig og dermed ulovlig ble inndratt**

- **At beboernes rettigheter ble ulovlig innskrenket**
- **At det ble brukt unødig fysisk makt mot ungdommene**
- **Og at de ansatte viste manglende respekt overfor ungdommene.**

Fylkesmannen hevdet at de hele tiden hadde holdt oppsikt med institusjonen og påpekt lignende misforhold ved stedet helt fram til nå. Fylkesmannen hevdet at institusjonen nå drev tilfredsstillende i forhold til lover og regler. Programmet og nettartiklene avdekket at selv om pålegg hadde blitt gitt og etterkommet skriftlig flere ganger, hadde virksomheten i store trekk i praksis fortsatt med de samme kritikkverdige metodene helt fram til årsskiftet 2014.

TV-programmet var det klart mest sette Brennpunkt i 2014 med over 620 000 seere.

Dokumentaren var den nest mest sette i NRKs nett-TV spiller og ble i løpet av den første uka avspilt 150000 ganger.

Nettsakene om Motivasjonskollektivet var blant de mest sette og mest delte i 2014 og ble på kort tid lest nærmere 100.000 ganger

Brennpunkts Facebooksider flommet over av innlegg fra tidligere og nåværende barnevernsbarn som i store trekk bekreftet det som ble fortalt i programmet.

Barnevernspedagoger, psykiatere, psykologer, barneombudet, landsforeningen for barnevernsbarn og flere reagerte på programmet og det ble skrevet artikler i mange aviser og på blogger.

Reaksjonene var omtrent entydige og gikk i retning av at institusjonen ikke kunne få fortsette med sine metoder.

Saken ble tatt opp i Stortinget. Og en stor gruppe tidligere barnevernsbarn har gått sammen i en gruppe for å fremme et felles søksmål mot institusjonen og/eller tilsynsmyndighetene.

Institusjonens leder politianmeldte redaksjonen for metodebruken. Anmeldelsen ble henlagt av politiet.

I august varslet Fylkesmannen at de ville pålegge institusjonen å stenge virksomheten dersom ikke Motivasjonskollektivet rettet opp i misforhold som handlet om unødig og rutinemessig bruk av tvang og isolasjon og husregler som i praksis fungerte som forbudte innskrenkninger i beboernes liv og straffemetoder.

17.10 gjorde fylkesmannen i Oslo og Akershus vedtak om å pålegge at driften ved den aktuelle avdelingen ved Motivasjonskollektivet måtte legges ned med følgende begrunnelse:

" Bakgrunnen for vedtaket er at Fylkesmannen vurderer at forholdene ved korttidsavdelingen er uforsvarlige og kan ha skadelige følger for de ungdommene som oppholder seg der, jf. lov om barneverntjenester §5-7, jf. §5-8.

Vedtaket er begrunnet i mangelfull internkontroll, styring og kompetanse. Dette viser seg blant annet i korttidsavdelingens bruk av tvang." (Fylkesmannen Oslo og Akershus 17.10.2014

I november 2014 ble den aktuelle avdelingen ved Motivasjonskollektivet stengt og driften innstilt. Driften ved en mindre langtidsavdeling har fortsatt. Motivasjonskollektivet har klaget stengningsvedtaket inn for Statens helsetilsyn. Klagen er i skrivende stund ikke ferdig behandlet.

2. Liste over samlet publisering

04.03.2014:

Nyhetsmorgen NRK P2 radio: Tidligere beboere på Motivasjonskollektivet forteller om maktovergrep og psykisk terror.

<http://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/NPUB50004514/04-03-2014>

TV: Brennpunkt: «Med tvang skal vondt fordrives.» - 50 minutters dokumentar

<http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDUP11000214/04-03-2014>

TV: NRK Østlandssendingen: Motivasjonskollektivet kritiseres for tvangsbruk

<http://tv.nrk.no/serie/distriktsnyheter-oestlandssendingen/DKOA99030414/04-03-2014>

TV: Dagsrevyen: Tvangsbruken mot barn i institusjoner øker i følge forskningsrapport

<http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen-21/NNFA21030414/04-03-2014>

Nettsaker:

Publisert 04.03:

Som å sitte i et fengsel

http://www.nrk.no/magasin/_-som-a-sitte-i-et-fengsel-1.11570572

Motivasjonskollektivet kritisert og gransket siden 1997

http://www.nrk.no/fordypning/_-bor-stenge-motivasjonskollektivet-1.11581983

Motivasjonskollektivet forsvarer bruk av tvang

<http://www.nrk.no/fordypning/forsvarer-bruk-av-isolat-og-tvang-1.11580756>

Publisert 05.03:

Nytteløst for ungdommene å klage

http://www.nrk.no/fordypning/_-nyttelost-a-klage-1.11579896

Publisert 06.03:

Rorschachtest er kvakksalveri i flg. professor

<http://www.nrk.no/fordypning/bruker-rorschach-test-pa-ungdommene-1.11582847>

Oppfølging fra NRK Østlandssendingen nett og TV:

26.0.2014: «Fylkesmannen varsler stenging»

<http://www.nrk.no/ostlandssendingen/barnevernsinstitusjon-kan-stenge-1.11899232>

27.08.2014 «Burde vært stengt for lengst»

<http://www.nrk.no/ostlandssendingen/-burde-vaert-stengt-for-lengst-1.11901987>

17.10.2014: «Motivasjonskollektivet må legge ned

<http://www.nrk.no/ostlandssendingen/motivasjonskollektivet-ma-legge-ned-1.11992317>

3. Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Den 9. mai 2013 tikket det inn en mail i tipsmailen til Brennpunkt. Det kommer mange tips til en liten redaksjon. Svært mange handler om barnevernssaker. De fleste blir raskt avskrevet som ikke aktuelle for en 50 minutters lang dokumentarfilm på TV. Men denne mailen fanget researcher Harald Erakers interesse.

Den var skrevet av Silje Mack Løvdal, som på dette tidspunktet var 22 år gammel og bodde i Amsterdam. Hun skrev følgende:

«Hei

Jeg ønsker å foreslå Motivasjonskollektivet som tema for en brennpunkt-reportasje.

Motivasjonskollektivet er en privat barnevernsinstitusjon, og det nærmeste en kommer et ungdomsfengsel i Norge.

Institusjonen har en lang og mørk fortid, og det har tidligere blitt avdekket svært alvorlige forhold på stedet, noe som resulterte i at mange beboere i ettertid ble tilkjent erstatning. I kjølvannet av dette gikk noen av ofrene ut i media, og flere politikere engasjerte seg i saken.

Det foreligger en oppfatning av at de kritikkverdige forholdene hører fortiden til. Det kan jeg avkrefte.

I 2008 var jeg på Motivasjonskollektivet i 7 måneder - over dobbelt så lenge som de tillatte 3 månedene og 3 ganger lenger enn gjennomsnittsoppholdet.

Motivasjonskollektivet kjører et opplegg for å psykisk bryte ned ungdommen, og virkemidlene er mange og tvilsomme. De mest omdiskuterte er bruk av militære, rigide rammer, villmarksturer og ikke minst isolasjon. Isolasjon brukes som straff og terskelen er lav. Samtidig som avisene skriver store oppslag om brudd på menneskerettighetene når alvorlig kriminelle sitter over ett døgn i varetekt, eller på glattcelle, blir ungdommene her jevnlig innesperret 3 dager om gangen. Grunnet overtiden i saken min, satt jeg totalt sett store deler av oppholdet mitt isolert. Jeg forsøkte ved en anledning å flykte, men ble funnet og straffet med enda 3 dager på isolasjon.

Fengsel virket som et paradisi forhold - samtidig var jeg ikke dømt for noe. »

Innholdet tente umiddelbart vår nysgjerrighet: Hennes opphold på Motivasjonskollektivet i Eidsvoll høres ut som gufs fra fortiden. Fantest det virkelig slike «barnehjem» i Norge i dag?

16. mai 2013 tok vi den første samtalen med Silje på Skype. Samtalen ble viktig. Vi kunne se hvordan hun så ut og oppførte seg foran kamera, samtidig som hun ble kjent med oss.

Hun fortalte om en dramatisk oppvekst der familien da hun var 13 år oppsøkte barnevernet for å få hjelp. Hun fortalte om konflikter i hjemmet, om spiseforstyrrelser utagerende opptreden, og en psykiatrisk diagnose.

Etter flere år som kasteball i barnevern- og psykiatri, med eskalerende rusproblemer, havnet hun som 16-åring på Motivasjonskollektivet. Hun fortalte om et sted med jerndisiplin, der man ble plassert på isolat for bagateller, der man benyttet kollektiv avstraffelse, ydmykelses og praktiserte streng medie- og besøkskontroll. Hun fortalte også at hun ble fratatt skoleplass som straff for regelbrudd og at hun av samme grunn ble nektet å dra i sin egen søsters bryllup, selv om familien protesterte.

Hun fortalte at hun etter en oppvekst i barnevernet selv tok beslutningen og flyttet til Amsterdam da hun fylte 18. Her hadde hun fått kontroll over rusproblemene sine og hadde begynt et liv som selvstendig skribent og oversetter.

Vi snakket med henne i flere timer, og opplevde at vi hadde med en oppegående, reflektert og ressurssterk ungdom å gjøre.

Siljes utgangspunkt var at hun ville at Brennpunkt skulle lage et program om MK, slik at ingen andre fikk oppleve det samme som henne. Hun var 22 år gammel og villig til å stille åpent fram i dokumentaren og fortelle om sine opplevelser.

«Scare straight»

Søk i NRK-arkivet bekreftet raskt at Motivasjonskollektivet hadde vært i søkelyset så tidlig som i 1992. Den gangen viste Lørdagsrevyen en lang reportasje om det såkalte «Ullersmoprojektet». I innslaget så vi fire ungdommer fra Motivasjonskollektivet – omtalt som «verstinger» - som ble ført inn på Ullersmo landsfengsel. Der ble de plassert i rom sammen med noen hardbarkede kriminelle som satt på lange volds- og drapdommer. De ble utsatt for ydmykende og skremmende behandling. Prosjektet bygget på en amerikansk «Scare Straight»-ideologi. Tanken var at «verstinger» ville få skikk på livene sine dersom de ble skremt med hvor ille det ville gå dem dersom de lot være. Reportasjen den gang utløste en mengde avisoppslag og store debatter. Justisdepartementet satte i gang en gransking som endte med at prosjektet ble lagt ned i 1997. Konklusjonen var at det ikke

hadde noen virkning på ungdommene men at de tvert imot kunne ta skade av det. TV-reportasjen fra 1992 skulle få en viktig plass i den ferdige dokumentaren.

I kjølvannet av Ullersmoprosjektet fant vi en rekke avisoppslag om Motivasjonskollektivet. Fylkesmannen hadde avdekket overgrep mot sårbar ungdom. Det kom pålegg om forbedringer. MK svarte på ett tidspunkt med å politianmelde tilsynsmyndigheten. Fylkesmannen leide inn eksterne konsulenter - en psykiater og en jurist til å gjennomgå virksomheten. Konsulentrapporten anbefalte i 1997 at stedet ble nedlagt fordi virksomheten ikke var faglig forankret. Fylkesmannen påla stenging hvis ikke institusjonen etterkom en rekke pålegg. Da institusjonen ansatte «en faglig ansvarlig» var tilsynsmyndigheten fornøyd og virksomheten fortsatte. Så ble det helt stille om Motivasjonskollektivet i norske medier. Vi skulle senere finne ut at «den faglig ansvarlige» var en av de tidligere ansatte som hadde fått en ny stillingsbetegnelse.

I 2012 dukket MK opp igjen i mediene. Det var oppslag i VG om at tidligere beboere hadde fått erstatning for sine opplevelser der. Men det handlet om forhold på 90-tallet. Vi var interessert i hva som foregikk der i 2008 og fram til nå.

Vi kontaktet en jurist med ekspertise på barnevernssaker, advokat Magne Brun. Han påpekte at bruk av tvang og isolat var strengt regulert i lovverket. Funnene våre i arkivene, samtalene med Silje og advokaten var tilstrekkelig til at redaksjonsledelsen gav oss grønt lyst til å fortsette med prosjektet.

Neste skritt ble å reise til Amsterdam for å møte Silje ansikt til ansikt. Opprinnelig hadde vi tenkt at dette skulle være et rent researchintervju. Men vi bestemte oss i siste liten for å ta med oss kamera for å filme intervjuet. Det skulle vise seg å være en svært viktig og svært riktig beslutning. Dette første intervjuet, som var en kronologisk gjennomgang av hele hennes liv og varte i over fire timer, ble den innholdsmessige og dramaturgiske grunnstammen i den ferdige TV-dokumentaren.

4. Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?

Da vi hadde fått «go» for å sette i gang med et researchprosjekt sto vi overfor en del sentrale problemstillinger:

1. Var det Silje fortalte om sant?
2. Hvordan var faktisk hverdagen på et sted som Motivasjonskollektivet?
3. Hvor vanlig var metodene Silje hadde beskrevet?
4. Var de samme metodene fortsatt i bruk ved institusjonen?
5. Var disse metodene vanlig i bruk også ved andre lignende barnevernsinstitusjoner?
6. Var metodene hun fortalte om ulovlige eller innenfor det som var akseptert overfor vanskelig ungdom i barnevernet?
7. Var metodene skadelige?

Vi hadde tidlig en diskusjon om vi skulle gå bredt ut og undersøke forholdene ved flere institusjoner. Det var et ønske fra redaksjonsledelsen at vi skulle gjøre det. Ønsket var å finne ut om dette var et utbredt og omfattende problem eller om det kun dreide seg om denne ene institusjonen.

Det er få saksområder der det er så vanskelig å få innsyn som i barnevernssaker. Dokumenter er unntatt offentlighet, ansatte har taushetsplikt, kildene selv er ofte svært subjektive og lite interessert i å se sin sak fra flere sider.

Vi endte opp med å konsentrere oss om Motivasjonskollektivet av flere grunner. Dels fordi det ville bli for omfattende å kjøre en granskning av mange institusjoner. Men mest på grunn av det ungdommene vi snakket med selv sa: De hadde alle vært på mange forskjellige barnevernsinstitusjoner som i varierende grad tok i bruk tvang i opplegget. Men alle ungdommene pekte på Motivasjonskollektivet som det desidert verste stedet de hadde vært.

Vi jobbet likevel en god del med å finne ut hvor utbredt bruk av tvang i barnevernsinstitusjoner var og i hvilken grad det var et problem. Vi fant ut at det var gjort lite forskning på dette. Men et par rapporter fra NTNU var midt i problemstillingen. Rapporten «Tvang i Barnevernsinstitusjoner – ungdommenes perspektiver» av Gro Ulset viste oss at tvang er utbredt, at ansatte på institusjonene ofte mener det er riktig og nødvendig med tvang og ikke minst: Tvangsbruken mot barnevernsbarn i institusjoner øker, selv om det blir færre barn i institusjon. Dette fortalte oss at vi ikke sto overfor et enkeltstående problem som bare angikk noen få ungdommer.

Ungdommene som var intervjuet i forskningsrapporten beskrev tvangen som krenkende og skremmende. Og at tvang avlet tvang. Dette samsvarte godt med det våre kilder hadde fortalt om Motivasjonskollektivet. Det fortalte oss også at uansett hvor vanskelig det kunne være å dokumentere overgrep og lovbrudd, så hadde ungdommene sin subjektive opplevelse av tvangsbruken – og den opplevelsen var felles for alle de ungdommene vi kom i kontakt med.

Likevel ble det selvsagt en helt sentral rettesnor i arbeidet å finne ut om virksomheten på Motivasjonskollektivet var innenfor eller utenfor lovverket. Og om tilsyn og pålegg hadde ført til endringer og forbedringer.

5. Hvordan ble arbeidet organisert?

Dette prosjektet besto både av store mengder personresearch og store mengder dokumentresearch. En god og planmessig arbeidsdeling var derfor avgjørende.

Brennpunktredaksjonen er organisert i forskjellige grupper etter funksjon.

- Dokumentarjournalister – som arbeider selvstendig med ideer, research og manus og har det endelige regiansvaret for TV-dokumentarene.
- Researchere – som jobber journalistisk med person og dokumentresearch men som også kan gjøre TV-intervjuer.
- Fotoredigerere – som har ansvar for TV-opptak, logging av råstoff og redigering og som oftest har en viktig rolle i forhold til endelig TV-regi.
- En nettjournalist som har ansvar for å skrive og tilpasse nettsaker og levere stoff til sosiale medier.

Dette prosjektet besto av et lite, men svært tett samarbeidende team av Harald Eraker og Snorre Tønset.

Eraker hadde hovedansvar for personresearch – dvs. finne og gjøre researchintervjuer med tidligere beboere, ansatte og eksperter. Dette var kanskje det vanskeligste men viktigste arbeidet. I tillegg gjennomførte han TV-intervju med en del av ungdommene.

Tønset hadde ansvar for dokumentresearch/arkivøk, manus, foto, regi, og redigering.

Begge gjennomførte kildesamtaler og førte sammendrag av samtalene inn i et researchmanus.

Mot slutten av prosjektet ble nettjournalist Anne Linn Kumano-Ensby involvert i utforming og redigering av nettsaker, bilder, layout, sosiale medier osv. Dette bidro i høy grad til at stoffet nådde et stort og relativt ungt publikum sammenliknet med andre Brennpunkt-sendinger.

Etiske problemstillinger – f.eks. i forhold til personvern og håndtering av taushetsbelagte opplysninger - ble kontinuerlig diskutert med redaktøren.

Vi opprettet en «To Do»-liste der vi identifiserte og fordelte oppgaver samt satte deadlines for deloppgavene.

Siden vi hadde bestemt oss for i hovedsak å kartlegge en institusjon – Motivasjonskollektivet – i detalj – delte vi researchen inn i tre deler:

1. Hva hadde foregått på MK fra starten og på 90-tallet.
2. Hvordan var forholdene der rundt 2008 – tida som Silje hadde erfaring fra
3. Hvordan var forholdene nå ?

Alle arkivfunn og opplysninger ble lagt inn i en tidslinje i et Excelark etter dato, begivenhet og sentrale aktører. Dette skulle bli svært viktig for sammenligne forholdene før og nå.

Etterhvert som vi fikk inn tilsynsrapporter, barnevernsprotokoller og annen korrespondanse ble disse skrevet ut og lagt inn i permer i kronologisk rekkefølge.

En svært viktig arbeidsmetodikk ble å gjennomføre samtlige intervjuer mest mulig kronologisk. Dette gir erfaringsmessig de beste og mest pålitelige intervjuene. På den måten kunne også uttalelser i intervjuene skrives ut og sammenholdes raskt og nøyaktig i tid og sted med annen dokumentasjon og andre intervjuer.

6. Metodebruk, kildebruk, og problemer underveis

a. Slik fikk vi tak i ungdommene

Vi syntes det Silje fortalte i de første samtalene var oppsiktsvekkende. Men kunne vi stole på det hun fortalte? Vi visste at MK var et sted hvor problemungdommer med rus og atferdsvansker ble sendt. De var m.a.o. ikke mors beste barn. Første prioritet ble derfor å finne andre ungdommer som hadde en fortid fra MK for å høre hva de hadde å fortelle.

Samtidig ville vi kontakte foreldrene til Silje. Riktignok var hun myndig, men det var viktig for oss å høre deres versjon av historien. Få dager etter den første samtalen med Silje, ringte vi foreldrene, som nå var skilt. Begge fortalte åpent om en lang historikk i barnevernet for Siljes del, allerede fra 13-års-alderen. Silje hadde vært innom mange forskjellige institusjoner og behandlingsopplegg. Og begge bekreftet Siljes framstilling av MK. De sa at MK var det verste stedet de hadde vært borti, og de støttet at deres datter stilte i en dokumentar om MK. I disse samtalene med foreldrene fikk vi også avklart at Siljes far ønsket å stille i filmen, mens mor ikke ønsket å delta selv på skjermen.

3.juni traff vi faren til Silje på NRK til kildesamtale ansikt til ansikt. Det var viktig i forhold til å legge planer om at vi ønsker å ha han med i filmseanse sammen med Silje. Men det var kanskje viktigst med tanke på å bygge tillit, å bli kjent med familieforhold og få trygghet i forhold til at dattera med fullt navn skulle på skjermen.

4. juni hadde vi ny samtale med Silje og avtalte å møte henne i Amsterdam og treffe henne. Vi gjorde det klart at vi måtte få innsyn i alle hennes dokumenter og journaler i forhold til Barnevernet/MK. Og vi diskuterte hvordan vi kunne komme i kontakt med tidligere ungdommer fra MK. Silje hadde ikke hatt kontakt med noen av de hun bodde samme med på MK etter at hun flytta derfra i 2007. Ut fra hukommelsen husket hun noen av navnene. Og vi fant etter hvert telefonnumre til noen av dem.

For andre av ungdommene husket Silje bare fornavn. Det ble en omfattende jobb å prøve å spore dem opp. I det arbeidet ble Facebook svært viktig og nyttig. Flere av dem hadde åpne kontoer, slik at selv om vi ikke var venner med dem, kunne vi finne nok opplysninger til å forstå hvem som kunne ha hatt en fortid på MK.

Ett eksempel her er Sandra Kristiansen, som sto fram i dokumentaren. Det er et veldig vanlig navn, og drøssevis av dem som heter det er på Facebook. Ut fra beskrivelser på tidslinjen, fant vi Sandra i Alta og fant etter hvert også telefonnummeret hennes og tok kontakt.

Et annet eksempel er Caroline Hebnes, som også deltok i dokumentaren. Hun var intervjuet i VG som en av dem som hadde fått erstatning for sine opplevelser på 1990-tallet. Men på tross av at hun var intervjuet under fullt navn, fant vi henne verken i telefonkatalog eller andre åpne registre. Det viste

seg at hun hadde hemmelig adresse. Vi prøvde via personer med samme etternavn å finne henne. Men det var vanskelig, blant annet fordi vi skjønnte at ikke alle ønsket å identifisere seg med en tidligere «versting.» Etter mye arbeid fant vi til slutt riktig person. Vi dro til Vestlandet og gjorde et langt researchintervju med henne på iPhone. De formuleringene hun bruke om sine opplevelser fra 90-tallet var i stor grad identiske med det Silje hadde fortalt oss. Men hun var skeptisk til å delta i en TV-dokumentar med fullt navn og ansikt, fordi det ville rippe opp igjen i gamle sår. Vi greide etter hvert å overtale henne.

Senere på sommeren 2013 fikk vi kontakt med flere og flere ungdommer. Til sammen seks ungdommer med erfaringer fra 2006-2009 og tre med erfaringer fra 1990-tallet.

Bortsett fra en av dem, som sa han ikke husket noe fra MK, fortalte alle om nesten identiske opplevelser på MK; Sterke historier om bruk av tvang og isolat – og nesten unisont: « MK er det verste stedet jeg har vært på».

Fem av ungdommene sa seg villig til å bli med i dokumentaren:

Silje , Sandra , Adine , Jens og Caroline .

Alle ungdommene var myndige på sendetidspunktet, de var villig til å være med under fult navn, og var innforstått med den eksponeringen en TV-dokumentar ville innebære. Vi valgte likevel å presentere dem kun med fornavn.

Ungdommene det er snakk om i denne typen saker, er på ingen måte Guds beste barn. De havnet av ulike grunner i barnevernet, oftest fordi familien ikke lenger hadde greid å holde styr på dem. Noen av dem ruset seg, noen var småkriminelle, noen psykisk syke, noen har ADHD, de mangler eller har store huller i utdanningen, de er arbeidsledige. Mange av dem har en fortid med løgn og fornektelse. Derfor gjorde vi det klart for alle at vi måtte få fullt innsyn i barnevernsmappene deres.

Dette gjorde vi for å verifisere deres versjon av historiene. Vi ville danne oss et selvstendig inntrykk av hva slags bakgrunn de hadde, hva som var årsaken til at de havnet i barnevernet, hva slags hjelp de hadde fått, hvilke institusjoner hadde de vært på, hva slags behandlingstilbud hadde de fått, hvorfor ble de sendt til Motivasjonskollektivet og hvordan de hadde oppført seg der.

Vi tok kontakt med barneverntjenester landet rundt og begynte på et møysommelig arbeid med å samle inn barnevernsdokumenter. I Siljes tilfelle var ikke dette noe problem. Søndre Nordstrand Barnevernstjeneste sendte oss straks vi hadde levert fullmakt, oversikt over samtlige loggførte dokumenter for jenta. Vi bestilte de kopiene vi syntes så interessante og relevante ut. I ettertid innså vi at vi umiddelbart burde ha bestilt samtlige dokumenter, fordi det av dokumentoversikten kunne være vanskelig å vurdere viktigheten av hvert enkelt dokument.

Andre steder viste det seg å være nokså vanskelig å få ut mappene. Men til slutt så satt vi på nærmere 4000 sider dokumenter, akuttvedtak, oppfølgingsplaner, behandlingstiltak, psykolog-rapporter, referat fra institusjoner og ikke minst: Tvangsprotokoller.

Hver gang en ungdom blir utsatt for et tvangsvedtak, alt fra urinprøve, til å gi fra seg mobiltelefonen, til å bli lagt i bakken, til å bli satt på enerom, krever nemlig loven at det fylles ut en tvangsprotokoll.

b. Siljes historie

Gjennom barnevernsmappa fikk vi bekreftet at store deler av Silje historie var slik hun hadde fortalt oss:

Gjennom en turbulent oppvekst hadde hun blitt tatt hånd om av barnevernet fordi familien selv ba om det. Hun hadde dårlige venner, hun ruset seg, hun rømte hjemmefra og hun hadde i tillegg psykiatrisk diagnose.

Hun ble sendt fra barnevernsinstitusjon, til psykiatrisk utredning, til ny institusjon, til beredskapshjem, til nye institusjonsopphold. Hun var skoleflink og fullførte ungdomsskolen. Men på videregående eskalerte rusproblemene.

Hun ble fikk til slutt dra til Motivasjonskollektivet for å se om det kunne være et sted som passet henne. Etter å ha sett stedet, ble hun så skremt at hun rømte, og først dukket opp igjen etter at familie og politi hadde lett etter henne flere ganger.

Silje fortalte om en svært rigid disiplin. Hun ble plassert på isolat i flere dager ved ankomst, hun ble forsøkt tvunget på utflukt mens hun var syk, og hun fortalte om kollektiv avstraffelse av alle ungdommene dersom noen hadde brutt husreglene.

Etter påtrykk fra familien hadde Silje fått lov til å gå på videregående skole utenfor institusjonen. Ved ett tilfelle hadde hun blitt tatt for smugling av en spray som kunne sniffes inn på MK. Hun hadde blitt fratatt skoleplassen og blitt nektet å dra i sin søsters bryllup som straff. I stedet ble hun plassert i flere dager på isolat. Historien som virket usannsynlig da Silje fortalte den, ble på denne måten bekreftet av MKs egne rapporter. Etter som vi gikk gjennom det skriftlige materialet, fant vi mer og mer ut at episoder om tvang og isolat stemte med det ungdommene fortalte.

Vi fikk kontakt med Siljes psykiater som hadde fulgt henne helt siden oppholdet og hun bekreftet jentas framstilling.

Vi greide også å spore opp læreren hun hadde hatt på videregående skole, som mente det var underlig at jenta ikke fikk fortsette på skolen.

Men det fantes også episoder Silje fortalte som vi ikke fant igjen i journalene. For eksempel var det ikke rapportert tvangsprotokoller på Silje for bruk av isolat som Silje fortalte om og slik loven krever. Betydde det at Silje ikke fortalte sannheten?

Senere skulle det vise seg at det var Silje som snakket sant. Da vi intervjuet MKs daglige leder, Bjørn Skotaam bekreftet han de aktuelle hendelsene. Men verken han eller barnevernet greide å oppdrive tvangsvedtak for at hun ble plassert på isolat.

c. Slik fikk vi tak i tilsynsrapportene

Det er Fylkesmennene som har tilsynsansvaret for barnevernsinstitusjoner. Vi ønsket å søke innsyn i all relevant korrespondanse mellom Motivasjonskollektivet og Fylkesmannen i Oslo og Akershus fra midten av 1990-tallet og fram til i dag. Det innebar noen metodemessige utfordringer.

Dokumentene fra de to siste årene vars direkte søkbare i den Offentlige Elektroniske Postjournalen – OEP. Men fordi den elektroniske postjournalen har blitt lagt om, så viste det seg umulig å søke i eldre dokumenter. Heldigvis hadde en forutseende kollega i redaksjonen tatt fullstendig kopi av den gamle OEP-databasen tilbake til 2009. Dermed kunne vi søke også i den delen av databasen som ikke lenger er søkbar.

For å få dokumenter fra 2008 og tidligere måtte vi spørre Fylkesmannen spesifikt om å få tilsendt tilsynsrapporter, pålegg og korrespondanse knyttet til Motivasjonskollektivet.

Fylkesmannen var relativt samarbeidsvillig og vi fikk etter hvert de dokumentene vi trengte ved å gå via avdelingsledelse og saksbehandlere.

Tilsynet med institusjoner er organisert i varslede og uanmeldte tilsyn. Ungdommene skal tilbys å snakke med tilsynsmyndigheten om forhold de har lyst til å ta opp. For Motivasjonskollektivet ble det stort sett gjennomført fire tilsyn i året – to varslede og to uanmeldte.

Tilsynsrapportene ordnet vi kronologisk i permer og merket oss spesielt antall beboere, antall tvangstiltak og det som ble kalt begrunnet melding eller pålegg til institusjonen. Til slutt førte vi de mest interessante tilsynene inn i tidslinjen i et Excel-ark.

Dette materialet ble i sin tur sammenholdt med opplysningene ungdommene hadde kommet med selv og funnene i barnevernsmappene deres.

Mange av de dokumentene vi ba om var unntatt offentlighet, oftest av personvern hensyn. Ikke en gang opplysninger om at en bestemt kommune har plassert et barn i en bestemt institusjon er det i utgangspunktet mulig å få innsyn i. Alle klager fra ungdommer og saksgangen rundt dette er også hermetisk lukket for innsyn, selv med fullstendig anonymisering.

Vi spør oss selv om hvem som har mest å tjene på så liten offentlighet. Og konstaterte i hvert fall at det ble umulig å finne ut spesifikt hva ungdommene på MK hadde klaget på. Derimot var det klart at dersom en ungdom klaget til tilsynet, ble vedkommende identifisert overfor institusjonen. Og institusjonen «skulle snakke med ungdommen om det ungdommen hadde fortalt.» Dette framsto for oss i hvert fall som en klar mulighet for institusjonen til å kontrollere ungdommene, og reduserte deres mulighet til å nå fram med en klage.

Det var da også et gjennomgående tema blant de ungdommene vi intervjuet at «det nyttet ikke å klage» og at tilsynet og institusjonen var «gode venner».

Av mange dokumenter som ble unntatt offentlighet var det spesielt ett dokument syns vi var interessant. Det het: «Fremdriftsplan for retting av sviktområder». Dette ble unntatt offentlighet med begrunnelse i offentlighetslovens §15 – at det var ledd i en intern saksbehandling fra et underordnet organ – og § 24 – at offentliggjøring av dokumentet ville svekke den offentlige kontrollen med virksomheten. Vi klaget inn vedtaket om hemmelighold til Statens Helsetilsyn, fordi vi antok at dette dokumentet kunne være svært sentralt. Vår antakelse skulle senere vise seg å være helt riktig.

d. Lovverket

Virksomheten til barnevernsinstitusjoner reguleres av en rekke forskjellige lover. Viktigste er Lov om barnevernstjenester av 1992 med tilhørende forskrifter.

De viktigste forskriftene er «Rettighetsforskriften», som regulerer hvilke rettigheter barn har. «Tilsynsforskriften», og «Kvalitetsforskriften».

Det er mange lover og paragrafer å forholde seg til. Det blir ikke enklere av at lovverket er endret de siste årene og paragrafer har fått både nye navn og numre.

For å sikre at vi forsto dette riktig bruke vi mye tid på å sette oss inn i lovverket. Noe av det første vi gjorde var å be om møter med de ansvarlige for tilsynsvirksomheten hos fylkesmannen og de ansvarlige for godkjenning av institusjonene hos statlig BUFETAT.

Dette gjorde at vi forsto hvordan tilsynsvirksomheten var bygd opp og at vi var nokså trygge på hvilke forhold som kom innenfor og hvilke som falt utenfor loven.

Det var to helt sentrale paragrafer i Rettighetsforskriften vi forholdt oss aller mest til:

§ 13. Forbud mot bruk av tvang eller makt

«Tvangsmedisinering, fysisk refsing, isolasjon, mekaniske tvangsmidler eller annen bruk av fysisk tvang er ikke tillatt verken i straffe-, behandlings- eller oppdragelsesøyemed»

og

§14: Tvang i akutte faresituasjoner:

«Dersom det er uomgjengelig nødvendig for å avverge fare for skade på person eller vesentlig skade på eiendom, kan det anvendes nødvendig tvang. Det er forutsetning at lempeligere midler vurderes som nytteløse.»

e. Hvordan vi fikk institusjonen i tale

Vi hadde tidlig diskusjoner om hvordan vi skulle nærme oss Motivasjonskollektivet. For det er opplagt at alle saker har to sider, ikke minst barnevernssaker. Vi var i utgangspunktet kritiske til ungdommenes virkelighetsbeskrivelse. Dette var hendelser som lå flere år tilbake i tid. Hvordan skulle vi få verifisert hva som hadde skjedd på en lukket institusjon? Og hvordan skulle vi finne ut hvordan forholdene var i dag?

Mange gravejournalister bruker mye tid og ressurser på å undersøke beskyldninger og påstander mot enkeltpersoner og institusjoner. Ofte er det først når man mener å ha bevis for påstandene at man gjennomfører en konfrontasjon med de anklagede. Det kan være både av frykt for «bevisforspillelse» eller påvirkning av kilder. Ofte er kanskje det lureste å være helt åpen.

Tidlig forsøkte vi å finne tidligere ansatte som kunne kaste lys over det ungdommene fortalte. Til det brukte vi navn fra tilsynsrapporter, navn fra ungdommene og Facebook. Det viste seg at mange av de som fortsatt arbeidet eller hadde arbeidet på MK var venner med hverandre på Facebook. Dette tolket vi som at de i stor grad ville ha samsvarende oppfatninger om hvordan det ble jobbet.

Vi fikk kontakt med tre tidligere ansatte hvorav to var svært kritiske til det det hadde opplevd. Mens en mente at MK var en av de beste institusjonene han hadde jobbet på. Ingen av disse var imidlertid interessert i å delta i en TV-dokumentar.

Vi tok derfor direkte kontakt med ledelsen ved institusjonen for å få opplysningene førstehånds fra dem. Det var et lurt trekk. Daglig leder Bjørn Skotaam hadde jobbet ved institusjonen i over 20 år og kjente den ut og inn. Han var også mannen som på fjernsyn i 1992 hadde forsvart Ullersmoprosjektet og bruken av «scare straight»-opplegget.

Vi fortalte at vi hadde blitt kontaktet av ungdommer som hadde vært på MK i nyere tid og hatt ubehagelige opplevelser som minnet om det vi hadde hørt fra 90-tallet. Vi sa at vi arbeidet med en

mulig TV-dokumentar om dette. Vi fortalte at vi ønsket å høre hvordan institusjonen selv beskrev sin virksomhet.

Daglig leder Bjørn Skotaam var svært samarbeidsvillig og tok raskt imot oss til en lang samtale om arbeidsmetoder og faglige prinsipper. Vi forsto raskt at han hadde stor tro på de arbeidsmetodene de brukte. Han var åpen om streng disiplin, om bruk av isolat, og om behovet for å sette klare grenser for å få ungdom på drift inn på et rett spor. Han var samtidig tydelige på at både lovverk og institusjon hadde endret seg mye siden skandaleopplagene på 90-tallet.

Vi syntes dette var viktig å dokumentere så vi avtalte og fikk et lengre intervju med TV-kamera med ham der han fortalte om virksomheten. Dette intervjuet bekreftet på mange måter det ungdommene hadde fortalt. Med en viktig forskjell: Det han oppfattet som nødvendig og tydelig bruk av makt og disiplin oppfattet ungdommene som nedverdiggende og overgrep.

Det ble derfor av avgjørende viktighet å finne ut hvordan den praksisen han beskrev sammenfalt med lovverket og med funn som hadde blitt gjort av tilsynsmyndighetene opp gjennom årene.

Vi spurte også om Skotaam ønsket å møte noen av de ungdommene som hadde kontaktet oss til et TV-opptak. Litt overraskende for oss svarte han umiddelbart ja til det.

f. MK på 90-tallet

Arkivsøk og tilsynsrapporter fra 90-tallet viste at Motivasjonskollektivet hadde vært en hårsbredd unna å bli stengt i 1997. Først ble Ullersmoprojektet stanset etter å ha vært gransket av regjeringen. Så ble metodene satt under tilsynets lupe: streng brev- og besøkskontroll, streng disiplin, staffeturer for regelbrudd, beboere som fikk morsmelktillegg som eneste mat osv. osv.. Fylkesmannen truet med å legge ned institusjonen, som på sin side svarte med å politianmelde fylkesmannen. Tilsynet ble dermed overlatt til frittstående konsulenter som i en rapport i 1997 konkluderte med at institusjonen burde legges ned for godt. Hovedbegrunnelsen for forslaget om nedlegging var at prinsippene som ble brukt for å disiplinere ungdommene ikke var forankret i faglig teori og at de ansatte mangle fagkompetanse. I vår research møtte vi tidlig juristen som hadde skrevet rapporten. Hun beskrev en institusjon som selv kontrollørene følte det truende å bevege seg inn på.

I 1997 endte det med at institusjonen ble satt under omfattende tilsyn av et eget utvalg. Vi skaffet oss sluttrapporten fra dette utvalget, som ikke hadde vært omtalt tidligere. Utvalget var ledet av Elisabeth Backe Hansen og fulgte institusjonen tett i nesten to år. I sluttrapporten fra 1999 kommenterte utvalget institusjonens bruk av tvang. Utvalget stilte spørsmål ved hva slags skoletilbud ungdommene fikk, manglende medisinsk oppfølging og innskrenkninger i ungdommenes adgang til å ha kontakt med omverdenen.

Rapporten konkluderte med at institusjonen ikke var faglig bemannet som en utredningsinstitusjon. Rapporten stilte også spørsmål ved ungdommenes rettsikkerhet, fordi mange ble plassert der på et såkalt frivillig vedtak. Samtidig ble de fortalt av institusjonen at dersom de ikke samtykket vil de bli plassert der på tvangsvedtak uansett og miste rettigheter. Rapporten konkluderte likevel med at driften stort sett var innenfor lovverket.

Vi syntes denne rapporten var svært interessant. Innholdet samsvarte i stor grad med det «våre» ungdommer hadde fortalt om praksisen ti år senere, og også hva institusjonsledelsen selv hadde fortalt oss om dagens praksis.

Vi spurte oss selv om ungdommene hadde en forvridd oppfatning av det som foregikk der i 2008 og at det som foregikk var både riktig og uproblematisk? For oss ble det svært avgjørende hvordan tilsynsmyndighetene oppfattet dette i nyere tid: Om praksisen var innenfor eller utenfor dagens lovverk.

g. MK i 2008

Nå viste det seg at den kronologiske systematiseringen av rapporter og barnevernsdokumenter vi hadde lagt opp til ble gull verd.

I februar 2008 kritiserte Fylkesmannen MK for mangelfull utfylling av tvangsprotokoller og sen innsending av protokoller. Enkelte ganger tok det et halvt år før protokollene ble innsendt, lenge etter at ungdommen det gjelder hadde forlatt institusjonen og lenge etter at det ville hatt noen hensikt å klage. Fylkesmannen pålegga institusjonen å rette forholdene umiddelbart. Et halv år senere viste et uanmeldt tilsyn at påleggene ikke var fulgt. I tillegg viste rapporten at flere beboere ble satt på isolat for bagateller. Fylkesmannen krevde en redegjørelse for bruk av «slusa» som isolatet ble kalt, og forklaring på hvorfor tvangsprotokoller ikke ble utfylt og innsendt slik de skulle.

Fra Siljes barnevernsmappe så vi at i nøyaktig den samme perioden var det en konflikt mellom familien hennes og MK. Faren klaget på at datteren ble fratatt skolegangen og ble holdt i isolat i stedet for å få reise i sin søsters bryllup. Det fantes ingen tvangsvedtak om dette i Siljes papirer.

Fylkesmannen påpekte i nytt tilsyn at tvangsrapporter verken ble fylt ut eller innsendt, og at det ikke ble skrevet tvangsprotokoll ved bruk av isolatet. Fylkesmannen påpekte at det ikke var samsvar mellom det ungdommene fortalte og det institusjonen opplyste om bruk av slusa og fylkesmannen «ser alvorlig på at institusjonen ikke følger anmerkninger og pålegg.»

MK på sin side angrep i brev fylkesmannen for å ha ensidig fokus og at ungdommene ikke var i stand til å vurdere sin egen sak.

I løpet av det neste halve året var tvangsbruken og bruk av isolat ved MK tema i samtlige tilsynsrapporter. Det ble påpekt at institusjonen brukte isolat uten å ha hjemmel til det. Den typen tvangstiltak skulle bare kunne brukes i nødssituasjoner. Det ble vist til situasjoner nøyaktig lik de ungdommene hadde beskrevet i intervjuer med oss.

Men ikke noe av dette fikk konsekvenser for MK. Institusjonen opprettet en ny stilling som faglig ansvarlig for å tilfredsstille myndighetenes krav til bedre faglig forankring av virksomheten. Personen som fikk stillingen viste seg å ha jobbet ved institusjonen lenge – som nestleder. Det framsto som at bare ved å endre en persons stillingsbetegnelse tilfredstilte altså institusjonen svært alvorlige innsigelser fra fylkesmannen. Fylkesmannen konkluderte dette året med at «Motivasjonskollektivet har blitt mer bevisste og reflekterte, og har en nyansert tilnærming til saker med konfliktpotensial.»

De neste årene påpekte både fylkesmannen og BUFETAT, som har godkjenningsansvaret for institusjonen, at det manglet fagutdannet personale ved MK, at tvangsprotokoller og klager fortsatt ikke ble innsendt, det ble etterlyst dokumentasjon på at

«de faglige metoder som anvendes ved institusjonen skal være faglig og etisk forsvarlige, tilpasset målgruppen og målsettingen og være forankret i almen anerkjent fagteori.»

Dette toppet seg første halvår 2013 da fylkesmannen i et tilsyn skrev at

«FYLKESMANNEN ER BEKYMRET FOR OM BEBOERNE FÅR FORSVARLIG OG RESPEKTFULL OMSORG OG BEHANDLING, JF. TILSYNSFORSKRIFTENS §7. Fylkesmannen ser meget alvorlig å de forhold som er avdekket og finner det derfor nødvendig ilegge motivasjonskollektivet pålegg om å følge sin framdriftsplan.»

Dette er altså rett før Brennpunkt begynner å arbeide med saken. Vi ber om et kildemøte med avdelingsledelsen og saksbehandlerne hos Fylkesmannen. De forsikrer om at de har sett svært alvorlig på situasjonen ved Motivasjonskollektivet men at institusjonen nå hadde etterkommet alle pålegg og at alt var i orden. Dette var i september 2013.

På dette stadiet står vi i en situasjon der vi mener å ha god nok dokumentasjon til å si at det Silje og de andre ungdommene har fortalt om sine opplevelser i 2008/2009 er riktige og at det som skjedde den gangen både er kritikkverdig og ulovlig.

Vi vet også at tilsynsmyndigheten har sett tilsvarende kritikkverdige forhold helt fram til høsten 2013. Både institusjonen og tilsynsmyndigheten forsikrer at alle misforhold nå er rettet og at ungdommene får god behandling i tråd med lovverket.

For oss blir det avgjørende å finne ut om det er tilfelle eller ikke. Vi mener vi uansett har dokumentasjon på at fylkesmannen har latt svært kritikkverdige forhold passere i fem år – fra 2008 til 2013 uten å gjøre noe med det. Og at et ukjent antall ungdommer har vært utsatt for denne kritikkverdige behandlingen.

h. Hvordan var det nå?

Deadline for prosjektet vårt nærmet seg. Vi hadde tilstrekkelig materiale til å publisere. Men vi var ikke fornøyd med usikkerheten omkring hva som foregikk nå. Spesielt fordi tilsynsmyndigheten virket svært tilfreds med tingenes tilstand, på tross av at institusjonen i flere år hadde drevet med alvorlig kritikk mot virksomheten hengende over seg.

Det ble derfor viktig å få kontakt med noen som helt nylig hadde vært plassert på MK. Det skulle vise seg å bli svært vanskelig.

Verken Silje eller de andre ungdommene hadde noen som helst kjennskap til ungdommer som satt på MK i nyere tid – ei heller andre kontakter som kunne hjelpe oss.

Første steg var at vi kontaktet andre institusjoner som vi visste tok imot ungdommer etter at de hadde vært MK. Slik fikk vi høre om flere som nettopp hadde vært på institusjonen. De hadde fortalt om lignende historier som Silje og de andre ungdommene berettet. Men det lyktes oss ikke å få møte disse ungdommen på den måten. I og med at de alle var under 18 år, nølte ansatte med å formidle kontakt. Da skulle Motivasjonskollektivet selv komme til unnsetning, antakelig ved et rent uhell.

i. Slusa

Slusa eller isolatet var det helt sentrale stedet ved Motivasjonskollektivet. Dette var en lukket avdeling der samtlige ungdommer som kom til institusjonen ble plassert ved ankomst. De kunne være der i inntil fem dager. I følge ledelsen ved kollektivet skjedde dette fordi mange av dem var ute og kjøre i forhold til rus, de var psykisk ustabile, og de trengte å debriefes i forhold til livet sitt.

Institusjonen så på denne rutinemessige plasseringen på isolat som helt legitim og nødvendig, spesielt i forhold til avrusning.

Flere av ungdommene vi snakket med fortalte om at de hadde hatt en svært skremmende opplevelse med å bli plassert på slusa. De hadde kanskje blitt hentet hjemme av politiet på kort varsel, de hadde blitt kjørt av garde med bil eller fly mange hundre kilometer, og de hadde blitt lukket inne i flere dager uten å få ha kontakt verken med familie eller venner. Og bare sporadisk med andre voksne. Slusa ble også brukt hvis ungdommene hadde rømt, hvis de opponerte mot husregler, ikke vasket godt nok, ikke satt stille i frokostsalen osv. osv. Dette fortalte alle ungdommene om. Og bruken av slusa hadde vært et gjennomgående tema i tilsynsrapportene opp gjennom årene.

I forbindelse med at vi intervjuet Bjørn Skotaam på institusjonen, spurte vi om vi kunne få filme inne på slusa. Men vi fikk nei til det fordi det da satt noen der. Vi fikk beskjed om å komme tilbake senere. Tre ganger hadde vi avtale om å komme dit å filme, men hver gang ble det avlyst i siste liten. Så endelig, i forbindelse med et siste intervju med Skotaam, fikk vi slippe inn.

Vi fikk da omvisning på ett av isolatene av Skotaam. Vi ville også filme rommet uten at noen sto i bildet. Vi oppdaget da raskt at ungdommene hadde skriblet ned alt fra «slagord» mot MK, til sine egne navn på veggene i rommet. En av dem hadde skrevet sitt fornavn og sitt telefonnummer, men beskjeden «call Me» ved siden av.

Vi noterte oss nummeret og dro tilbake til redaksjonen. Der diskuterte vi grundig med redaktøren om vi kunne nyttiggjøre oss disse telefonnumrene. Det var jo opplysninger som institusjonen hadde vært skjodesløse med å la journalister få tilgang til.

Vi fant ut at vi kunne ringe, men vurdere senere om opplysningene kunne brukes eller ikke.

Vi ringte en jente som fortalte at hun nylig hadde vært på MK. Hun fortalte om de samme erfaringene som Silje og de andre hadde fra 2008. Vi fikk en lang kildesamtale med henne. Hun uttrykte først ønske om å stille opp. Vi formidlet at siden hun var under 18 år og var plassert på en barnevernsinstitusjon, måtte hun skaffe foreldrenes samtykke til å stille opp.

Samtidig henviste hun oss videre til en annen ungdom som nettopp hadde bodd på MK. På den måten kom vi i kontakt med flere ungdommer som nettopp hadde vært plassert der.

Vi forsto senere at MK hadde blitt varslet om vår kontakt med jenta. Telefonen hennes ble blokkert, og MK politianmeldte Brennpunkt for ulovlige arbeidsmetoder. Saken ble henlagt av politiet.

Det endte til slutt med at vi fikk intervju med to ungdommer som ønsket å stå fram med helt ferske erfaringer fra MK. Deres historier sammenfalt i stor grad med det Silje og de andre hadde fortalt oss. Begge disse ungdommene var under 18 år, men begge hadde passert 17. En av dem var i barnevernets omsorg. Vi hadde en lengre diskusjon i redaksjonen om hvordan vi skulle forholde oss til dette i lys av de varsomhetsregler som gjelder for eksponering av unge og sårbare mennesker.

Vi vurderte om vi skulle anonymisere ungdommene. Men vi vet samtidig at anonymisering i mange tilfeller fratrukk intervjuobjektene troverdighet og at det virker kriminaliserende. Det sentrale

argumentet for oss var at ungdommene selv gjerne ville stå fram. Vi har likefullt et selvstendig ansvar for å vurdere dette uavhengig av hva foreldrene mener.

Vi mener at 18 år ikke er noe eksakt tidsskille i så måte. Noen er svært reflekterte og klar over virkningene av sine uttalelser fra de er 15 eller 16, andre bør beskyttes selv om de er myndige og vel så det. Men vi mener at det er svært viktig ut fra et varslerperspektiv at ungdommer som er under offentlig omsorg får en mulighet til å uttale seg. Derfor presenterte vi en av de to sjettenåringene med fornavn og bilde, på like linje med de andre ungdommene. Vi la også vekt på at en av institusjonene der ungdommen var plassert hadde vært samarbeidsvillig og uttrykt at det var viktig at de fikk fortelle sin historie.

Det avgjørende argumentet for å publisere med navn og ansikt for oss var at dette var sterke vitnesbyrd fra nesten myndige ungdommer om at de hadde vært utsatt for det det oppfattet som overgrep. En behandling som hadde vært gjenstand for kraftig kritikk fra tilsynsmyndighetene i årevis men på et tidspunkt da både institusjon og tilsyn hevdet at alle regelbrudd hørte fortida til.

Dermed endte vi opp med en dokumentar med sammenfallende vitnesbyrd fra tre tiår, satt opp mot hele rekken av tilsynsrapporter, som gang på gang tok opp kritikkverdige forhold, men hvor myndighetene igjen og igjen konkluderte med at MK hadde rettet opp forholdene.

j. Den hemmelige framdriftsplanen

Vi har tidligere beskrevet noen av problemene med å få innsyn i dokumenter som angikk Motivasjonskollektivet. Ett av dokumentene var altså «Fremdriftsplan for retting av sviktområder» som Fylkesmannen ville unnta offentlighet med henvisning til §15 og §23 i Offentlighetsloven.

Vi klaget dette vedtaket inn for helsetilsynet. Det varte og rakk uten at vi fikk svar på klagen. Da vi tok kontakt fikk vi høre at klagen hadde blitt liggende ubehandlet hos Helsetilsynet på grunn av en omorganisering av virksomheten. Det var uklart hvilken etat som faktisk skulle behandle klagen!

Klagen ble sendt inn 18. oktober 2013. Først 22. januar 2014, mens vi nærmet oss slutten på redigeringen av dokumentaren, kom svaret. Fylkesmannen nektet oss altså innsyn under henvisning til at Motivasjonskollektivet var et «underordnet organ». Vi bestred dette i klagen da vi mente Motivasjonskollektivet var en privat institusjon, utenfor forvaltningen. Fylkesmannen mente også at offentliggjøring av disse planene ville føre til at formålet med dem – altså at Motivasjonskollektivet skulle rette på de områdene der det sviktet – ville bortfalle dersom planen ble offentliggjort. Et nokså uforståelig argument for oss. Og heldigvis var Helsetilsynet av samme oppfatning, og skriver:

«Vi kan ikke se hvordan innsyn i en fremdriftsplan som viser at institusjonen tar lovbrudd til følge,...vil kunne føre til skade for barna eller ungdommene som bor på institusjonen. Tvert imot mener vi at offentlighet og større åpenhet rundt hele tilsynsprosessen virker tillitsskapende og bidrar til større rettsikkerhet.»

Med dette fikk vi innsyn i dokumentet. Hva sto det der? Jo i klartekst gikk det fram på område etter område hvor Fylkesmannen mente Motivasjonskollektivet ikke fulgte reglene.

Dette var sviktområdene:

- Rutinemessig plassering i 3 dager på skjermet enhet (slusa) –
- Rutinemessig plassering på skjermet enhet ved rømming

- Trusler om plassering på skjermet enhet
- Ulovlige begrensninger i bevegelsesfriheten – krav om søknad for å gå ut, uten angivelse av varighet eller evaluering av behovet
- Rutinemessig inndragning av mobiltelefoner uten individuelle vurderinger
- Husregler med forbud mot caps, innesko, vekkerklokke, radio, tv
- Brudd på ungdommenes personlige integritet gjennom de voksnes manglende respekt, holdninger og kommunikasjonsform
- Bruk av fysisk tvang – mer bruk av makt enn nødvendig

I sum fortalte dette dokumentet fra 2013 omtrent nøyaktig den samme historien som Caroline fra 1994, som Silje og de andre fortalte fra 2007/2008/2009. Og det sammenfalt med historiene til de ungdommene som nettopp hadde vært på institusjonen.

k. Rorschachtesten

Under arbeidet med Brennpunkt og de tilhørende nettsakene fikk vi den klare oppfatning at Motivasjonskollektivet gjennom år hadde opparbeidet seg en egendefinert oppfatning av hva som var god behandling av vanskeligstilte ungdommer. Dette ble delvis bekreftet av institusjonsleder Skotaam selv i intervjuer med oss. Han var svært kritisk til hvordan andre institusjoner behandlet ungdom og ikke minst kritisk til helsevesenets diagnostisering og behandling av ADHD. Institusjonen selv mente den var bedre i stand til å stille riktig diagnose av f.eks. ADHD enn medisinsk fagpersonell. I forbindelse med systematisk gjennomgang av tusenvis av sider med barnevernspapirer til ungdommene, fant vi en såkalt Rorschachrapport fra undersøkelser MKs psykolog hadde gjort på han. Rapporten var en nesten entydig negativ beskrivelse av denne ungdommen som menneske. Nærmest et karakterdrap, der det blant annet sto at han ikke var i stand til å være glad i et annet menneske og aldri kom til å bli det.

Silje fortalte at også hun hadde vært gjennom en Rorschachtest og at hun hadde syntet det var svært ubehagelig. Hun fortalte også at testen var obligatorisk for alle som kom til MK, noe ledelsen ved institusjonen bekreftet.

Testen ble gjennomført ved at ungdommene så på ti forskjellige nonfigurative blekktegninger - som blekkflekker som var gnidd ut over et papir. Ungdommenes tolkning av dette ble så brukt av psykologen MK hadde knyttet til seg til å gi omfattende beskrivelse av hver enkelts personlighet. Dette i sin tur ble brukt i det «pedagogiske» rehabiliteringsarbeidet.

I følge institusjonsledelsen kunne Rorschachtesten blant annet brukes til å fastslå om ungdommene var suicidale eller hadde ADHD.

Vi ble nysgjerrige på hvor utbredt denne testen var og tok kontakt med en rekke fagfolk innen psykologi og psykiatri, både privatpraktiserende og professorer ved Universitetet i Oslo. Vi forsto at testen var svært omstridt. I følge professor Odd Arne Tjersland ved UiO hadde den for lengst blitt forkastet som verktøy i den type virksomhet MK drev på med.

I følge professoren var institusjonens bruk av Rorschachtesten å sammenligne med kvakksalveri.

Dette synspunktet ble understøttet av flere kilder innen psykiatrien som vi snakket med.

Dette ble publisert som en egen nettsak, men fikk dessverre ingen plass i Brennpunkt-dokumentaren.

7. Hva er genuint nytt i saken?

Da Brennpunkt gikk på lufta 4. mars, hadde vi et lengre intervju med fylkesmann Valgerd Svarstad Haugland i Oslo og Akershus. I intervjuet forsikret Haugland om at Fylkesmannen hele tiden hadde fulgt institusjonen tett og at alle sviktområder fortløpende hadde blitt tatt opp med institusjonen og fulgt opp.

Dette sto i motstrid til det vi hadde dokumentert – nemlig at pålegg etter pålegg gjennom mange år i virkeligheten ikke hadde ført til særlige endringer. Bare at institusjonen hadde gitt de riktige svarene skriftlig på påleggene.

I intervjuet 4. mars sa fylkesmannen at institusjonen hadde jobbet mye med holdninger blant de ansatte og at de ville gi institusjonen enda en ny sjanse. Hun la også vekt på å formidle at det fantes ungdommer som hun mente hadde fått god hjelp av å være på institusjonen, uten at dette ble konkretisert nærmere.

Fem måneder senere pålegger altså fylkesmannen institusjonen å stenge akuttavdelingen, fordi ungdommene kan ta skade av å være der. Begrunnelsen var blant annet bruk av isolat og trusler om bruk av isolat og at institusjonen hadde falt tilbake til den «gamle måten å gjøre ting på.»

Det genuint nye i Brennpunkt arbeid kan dermed oppsummeres i følgende:

- Institusjonen – som var svært omstridt på 90-tallet – fikk fortsette i årtier med den samme typen skadelige virksomhet – uten at verken tilsyns- eller godkjenningmyndigheten BUFETAT satte en stopper for det.
- Institusjonen brukte behandlings- og terapimetoder som av en rekke fagfolk på området ble karakterisert som kvakksalveri uten at noen har grepet inn mot dette.

I skrivende stund har Motivasjonskollektivet fortsatt drift ved langtidsavdelingen som kalles Kastellhagen. Avdelingen har tidligere blitt kritisert for de samme forholdene som korttidsavdelingen. Institusjonen har klaget inn fylkesmannens stengingspålegg for Statens Helsetilsyn, men klagen er i skrivende stund ikke ferdig behandlet.

Vedlegg:

1. Klippemanus Motivasjonskollektivet
2. Tidslinje Motivasjonskollektivet
3. Eksempel på oppgaveliste
4. Arkivklipp Motivasjonskollektivet
5. Eksempel på innsynskrav
6. Eksempel på innsynskrav